

УДК 378.091.33-027.22:004

Любов Дідух

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

Входження України в Європейський освітній простір зумовило необхідність модернізації освіти, що передбачає зміну, вдосконалення всіх її компонентів: структури, змісту, технологій, засобів, способів оцінки знань та ін. Нині значна увага приділяється розробці сучасних технологій і відповідних засобів навчання. Змінюються підходи до організації навчального процесу в професійних навчальних закладах, здійснюються пошуки шляхів ефективної підготовки компетентних фахівців, що відповідають вимогам сучасного ринку праці. Тому виникає потреба в розробці й апробації нових ефективних методів і підходів до підготовки майбутнього фахівця в навчальному закладі.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі модернізації освіти на компетентнісній основі присвячені дослідження Н. Бібік, А. Вербицького, Р. Гуревича, І. Зимньої, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, М. Палтишева, О. Пометун, Ю. Татура, А. Хуторського та ін.

Головним питанням сьогодення є таке: як зробити так, щоб теоретична підготовка в навчальному закладі максимально допомагала підготовці фахівця-професіонала? Як теорію підпорядкувати практиці?

Мета статті полягає в аналізі особливостей контекстного навчання майбутніх рятувальників в умовах університету.

Основним завданням будь-якого навчального закладу є забезпечення студентів сумою необхідних компетенцій. Цей факт є незаперечним, це спостерігається в молодих фахівцях після завершення їхнього навчання. Але вони потребують значного часу для того, щоб після завершення навчання адаптуватися до своєї діяльності на робочому місці, а також у них виникають проблеми адаптації в новому колективі. Дуже часто вони не можуть теоретичні знання використати на виробництві, інтегрувати ці знання та здійснювати пошук для розв'язання виробничих проблем. Тому необхідною умовою оволодіння прийомами діяльності у виробничих ситуаціях є зв'язок знань і досвіду. Практичний досвід набувається у процесі застосування знань і професійних умінь у різноманітних ситуаціях, у більшості випадків відбувається їх інтеграція. Від того, наскільки повно використовується теоретична і практична підготовка в розв'язанні професійних завдань, залежить рівень фахової компетентності майбутнього випускника навчального закладу.

У процесі навчання студенти набувають певних знань, проте недостатніми є необхідні професійні уміння і навички, а також навички розв'язання виробничих проблем.

Нині в сучасній професійній освіті широкого використання набуло розв'язання проблемних ситуацій, що моделюють в аудиторних умовах наявні суперечності, проблеми професійної діяльності.

За такої технології відбувається об'єднання навчальної, професійної та наукової діяльності. Таким чином, розв'язання професійних завдань відрізняється від традиційного процесу навчання – запам'ятовування навчального матеріалу і формування відповідних умінь і навичок (ЗУН), яке не забезпечує підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності (формування професійної компетентності). Тому і виникає потреба, як зазначає А. Вербицький, переходу від навчальної до виробничої діяльності, що викликає певні труднощі, котрі необхідно враховувати, а саме: суперечності між абстрактним характером навчальної діяльності та реальним предметом виробничої діяльності; невідповідність між певними знаннями з предметів і необхідністю їхньої інтеграції у процесі професійної діяльності; суперечність між індивідуальним і особистісним характером навчальної роботи та суспільним колективним характером праці; відмінність між виконавчою позицією студента і фахівця.

Одним зі шляхів розв'язання цих проблем може бути здійснення контекстного навчання. Контекстне навчання – це навчання, в якому на основі науки і за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних і нових) моделюється предметний і соціальний зміст професійної діяльності студентами. Воно включає форми навчальної діяльності академічного типу, квазіпрофесійної і навчально-професійної діяльності, множину проміжних форм, що забезпечують перехід від однієї базової діяльності до іншої за допомогою семіотичних, імітаційних і соціальних навчальних моделей. Метою контекстного навчання є формування цілісної професійної діяльності майбутніх випускників за напрямом їхньої підготовки [1, с. 231].

Концепція контекстного навчання була розроблена А. Вербицьким на основі аналізу суперечностей системи, що використовується в навчанні у ВНЗ, а також може бути використана в підготовці кваліфікованих робітників у ПТНЗ і фахівців у коледжах і технікумах.

Здійснення контекстного навчання має цілу низку переваг, що утворює фундамент професійної підготовки будь-якого профілю. При цьому необхідно звернути увагу на специфіку розробки і використання контекстного підходу в підготовці фахівців різних рівнів і спеціа-

льностей. Наприклад, підготовка будь-яких фахівців з інформаційних технологій потребує системного регулярного підвищення кваліфікації, де відбувається повернення, хоч і тимчасове, до навчання.

Як свідчать дослідження вчених і ретроспективний педагогічний досвід, навчатися виконувати певні дії можливо лише за умови, якщо ці дії виконувати особисто.

Контекстне навчання надає можливість здійснення навчання студентів від власної навчальної (лекції, лабораторні, семінарські заняття, заліки та ін.) через квазіпрофесійну (ігрові форми) і навчально-професійну (педагогічна, професійна, науково-дослідна практика студентів, кваліфікаційна робота та ін.) діяльність до власної професійної діяльності.

Побудова навчального процесу в навчальному закладі на базі контекстного навчання дозволить наблизити навчання до принципів, методів і форм професійної діяльності, здійснити поступовий перехід від навчальної до професійної діяльності поступово і природно. Це зумовлює зміни компонентів діяльності: мотиви, цілі, операційний компонент.

У контекстному навчанні цілісна професійна діяльність складається з трьох основних (базових): навчальна діяльність, квазіпрофесійна і навчально-професійна.

Особливу роль у контекстному навчанні відводиться поняттю “професійний контекст”. Професійний контекст – сукупність предметних задач, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій соціально-психологічної взаємодії, характерних для певної сфери професійної роботи [3]. А. Вербицький виокремлює такі види професійного контексту: соціальний – включає ціннісно-орієнтаційний і особистісний контексти; предметний – поєднує виробничо-технологічний, організаційно-управлінський, посадовий контексти.

Умови перетворення реальної професійної діяльності за допомогою навчального змісту, форм, законів тощо. мають проявитися у формах діяльності викладачів, студентів. Ці процеси здійснюються в поєднанні традиційних і нетрадиційних форм.

Розглянемо приклади використання контекстного навчання у професійній підготовці фахівців на різних рівнях, за різним фахом.

Найширшого використання в навчальному процесі набуло ігрове імітаційне моделювання, матеріальне або уявно імітоване в ігровій формі реально існуючої системи шляхом створення спеціальних аналогів (моделей), у яких відтворюються принципи організації та соціальний зміст професійної діяльності майбутнього фахівця. Так, у процесі підготовки рятувальників державної служби з надзвичайних ситуацій у Львівському

державному університеті безпеки життєдіяльності створений і функціонує психолого-тренувальний центр, що дозволяє на базі одержаних теоретичних знань та вмінь у процесі вивчення спеціальних дисциплін набувати професійних умінь і навичок здійснення професійної підготовки кожним пожежником і рятувальником команди та звести до мінімуму загибель і травмування рятувальників і цивільних людей під час реальної надзвичайної ситуації та психологічно адаптувати їх до дій в екстремальних умовах, а також додає практичного досвіду самим рятувальникам.

У центрі передбачені приміщення для медиків, психологів, зали для інструкторів і занять, а також система лабіринтів і перешкод, де в умовах, наближених до реальних, рятувальники виконують складні завдання.

Тренінг розпочинається з інструктажу, який проводить начальник Центру. Потім група, яка прибула для тренінгу (3-5 чоловік), проходить медичне обстеження і тести психолога. Згодом учасники тренінгу, отримавши спецодяг і спорядження, апарат на стислому повітрі, переходять у зал очікування. Там виконують вправи на тренажерах, дістають певні фізичні навантаження. Далі починається проходження системи лабіринтів із перешкодами, за якими спостерігає оператор чи керівник навчань за допомогою екрану пульта управління. Проходження супроводжується димовими і звуковими ефектами, а також температурою від 60 до 80 градусів у секції, де “горить вогонь” (насправді – лампи розжарювання). За цих умов рятувальник має винести на плечах потерпілого, який не може йти (спеціальні шкіряні манекени, які важать 60-70 кілограмів, тобто їх треба тягнути).

Щодо моделі технологічного об’єкту, то завдання полягає в тому, щоб у випадку аварії відключити електроенергію, перекрити газ, винести ємності з легкозаймистими рідинами. Також є макет житлової квартири, в якій створюється імітація пожежі. У ній є можливість створення затемнення, заземлення, короткого замикання електромережі, витоку газу тощо.

Навички дій людини, отримані під час відповідних тренінгів у центрі, надзвичайно необхідні, оскільки в надзвичайних ситуаціях і пожежах найбільше потерпають люди в будинках і житловому секторі (75-80 % пожеж; 50 % смертельних випадків).

Після виконання завдань майбутні рятувальники детально аналізують увесь процес на телеекрані, що вмонтований на пульті керування, котрий призначений для здійснення безперервного контролю за всіма робочими приміщеннями центру з можливостями проведення подальшого аналізу, коригування і дотримання відповідних умов тренування та навчання. Встановлені інфрачервоні відеокамери надають можливість здійснення відеоконтролю в усіх відносно критичних зонах психолого-тренувального центру [2].

Іншим прикладом використання ігрового імітаційного моделювання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій може бути технологія Веб-квест, що набула широкого впровадження у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Так, у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності у процесі підготовки рятувальників використовуються проекти Веб-квест.

Розглянемо Веб-квест на тему “Natural Disasters”.

Виконання цього проекту дозволяє вивчити та закріпити професійну лексику з англійської мови, відпрацювати та закріпити професійні знання, а також набути навичок комунікативного спілкування в мережі Інтернет, що сприятиме формуванню професійної компетентності фахівця, підвищити активність, мотивацію майбутнього педагога.

The image shows a screenshot of a web browser displaying a page titled "Web-Quest Natural Disasters". At the top, there is a navigation menu with the following items: Introduction, Problem, Task, Agenda, Links, Test, Evaluation, Conclusion, and Author. The "Introduction" section is currently selected and highlighted. Below the menu, there is a collage of images depicting various natural disasters: a fire, a flood, a hurricane, a lightning bolt, and a volcanic eruption. To the right of the images, the text reads: "There are different natural disasters such as earthquakes, floods, droughts, hurricanes, forests fire. Disaster is a sudden, accidental event that causes many deaths and injuries. Most disasters also result in significant property damage. The aftermath of the disasters can be very serious. Then the government of the country where it has happened declares a state of emergency and forms a special committee. This committee visits the area affected by a disaster and sees what help is needed. Sometimes a rescue operation needs a great deal of aid. If the aftermath of a disaster is very serious, then different countries from all over the world collect food, money, medicine in aid of charity and send their rescue teams with all necessary equipment. As a lot of natural disasters happen unexpectedly people usually get into a panic. They are frightened to death by the violence of boisterous nature. In order to survive, it's important to keep calm in an emergency. That's why in many countries where there is a potential threat of a natural disaster, people are instructed at special classes what they must do when a natural disaster happens."

Рис. 1. Веб сторінка “Вступу”

Навчання на основі ігрового імітаційного моделювання надає можливість курсантам або студентам об’єктивно оцінити свою власну компетентність, підвищити мотивацію й активізацію навчання, коли вони потрапили в умови, наближені до реальних.

Web-Quest

Natural Disasters

Introduction	Problem	Task	Agenda	Links	Test	Evaluation	Conclusion	Author
--------------	---------	------	--------	-------	------	------------	------------	--------

Problem

Natural disasters such as flood, fire, earthquake, tornado and windstorm affect thousands of people every year. You should know what your risks are and prepare to protect yourself, your family and community.

Recognizing an impending hazard and knowing what to do to protect yourself and your family will help you take effective steps to prepare beforehand and aid recovery after the event.

Some of the things you can do to prepare for the unexpected, such as assembling a supply kit and developing a family emergency plan, are the same for all types of hazards. However each emergency is unique and knowing the actions to take for each threat will impact the specific decisions and preparations you make. By learning about these specific threats, you are preparing yourself to react in an emergency.

Links:

<http://www.ready.gov/natural-disasters>

Рис. 2. Веб-сторінка “Проблема”

Таким чином, виходячи з теорії контекстного навчання, побудова навчального процесу в загальному вигляді може здійснюватися відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики і створення моделі фахівця, що втілюється у вимогах до знань, умінь випускника за даним фахом і освітньо-кваліфікаційним рівнем, на основі чого визначається контекст майбутньої професійної діяльності за умови розбиття його на більш дрібні складові. Для кожного компонента добирається зміст навчального матеріалу, визначаються види навчальної роботи, що дозволяють засвоювати цей матеріал в умовах квазіпрофесійного навчання.

Посилання:

1. *Вербицкий А. А.* Инварианты профессионализма: проблемы формирования : монография / *А. А. Вербицкий, М. Д. Ильязова.* — М. : Логос, 2011. — 288 с.
2. *Дидух Л. И.* Организация контекстного обучения будущего спасателя государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям // Деятельностная педагогика и педагогическое образование : сборник тезисов Международной конференции “ДППО-2013” / под ред. *А. В. Боровских* ; МГУ имени М. В. Ломоносова, ВОИП-КиПРО, ИТИП РАО, МГППУ. — М. : Изд-во-МАКС ПРЕСС, 2013. — С. 49-51. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.live/daily.lviv/ua/news/5657>
3. *Попов В. А.* Личностно-ориентированное обучение в рамках профессионального контекста / *В. А. Попов.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://paganel.info/arhiv/slides2011/article_popov.pdf

References (translated and transliterated)

1. *Verbitskiy A. A., Il'iazova N. D.* Invarianty professionalizma: problemy formirovaniya : monografiya (Invariants of professionalism: problems of formation : monograph). Moscow, 2011. 288 p.

2. *Diduh L. I.* Organizacija kontekstnogo obuchenija budushhego spasatelja gosudarstvennoj sluzhby Ukrainy po chrezvyčajnym situacijam (Organization of contextual learning of future lifeguard of State Emergency Service of Ukraine). // The activity pedagogy and teacher education : Book of Abstracts of International Conference "DPPO-2013" / ed. by *A. V. Borovskiy*; Lomonosov State University of Moscow, 2013. P. 49—51. — [Online resource]. — Mode of access : <http://www.live/daily.lviv/ua/news/5657>
3. *Popov V. A.* Lichnostno-orientirovanoe obuchenie v ramkakh professionago konteksta (Personality-centered training within the professional context). — [Online resource]. — Mode of access : http://paganel.info/arhiv/lides2011/article_popov.pdf

Стаття надійшла до редакції 05.09.2013

Л. Дидух

Контекстное обучения будущих спасателей в условиях университета

В статье рассматривается содержание контекстного обучения, специфика его использования в профессиональной подготовке специалистов на основе внедрения интерактивных форм и методов обучения, которые основываются на творчестве, продуктивном мышлении, поведении, общении. Автор делает вывод, что, исходя из теории контекстного обучения, построение учебного процесса в общем виде может осуществляться в соответствии с образовательно-квалификационной характеристикой и созданием модели специалиста, воплощается в требованиях к знаниям, умениях выпускника по данной специальности и образовательно-квалификационному уровню, на основе чего определяется контекст будущей профессиональной деятельности при условии разбиения его на более мелкие составляющие. Для каждого компонента подбирается содержание учебного материала, определяются виды учебной работы, позволяющие усваивать этот материал в условиях квазипрофессионального обучения.

Ключевые слова: контекстное обучение, интерактивные формы и методы обучения, будущий спасатель, университет.

L. Didukh

Contextual Education of Future Rescuers under University Conditions

The article discusses the contents of the contextual learning, the specifics of its use in specialists' vocational training through the introduction of interactive forms and teaching methods, which are based on creativity, productive thinking, behavior, and communication. The author concludes that, based on the theory of contextual learning, the construction of the educational process in general form can be carried out in accordance with the educational and qualificational characteristics and the creation of a specialist's model, embodied in the requirements for knowledge, skills, graduates of this specialty and the qualification on the basis of which the context of the future professional activity is determined provided partitioning it into smaller components. For each component, the content of teaching material is selected, and the types of academic work are defined, allowing mastering the material under the quasi-professional training.

Key words: contextual learning, interactive forms and methods of teaching, future rescuer, university.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор О. В. Діденко